Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 25ης Ιουλίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ – Ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή εντός των κρατών μελών – Κοινωνική ασφάλιση – Κανονισμός (ΕΚ) 883/2004 – Κοινωνική πρόνοια – Παροχές ασθενείας – Υπηρεσίες στα άτομα με αναπηρία – Υποχρέωση δήμου κράτους μέλους να παρέχει σε δημότη του την προβλεπόμενη από την εθνική νομοθεσία του προσωπική βοήθεια κατά τη διάρκεια των ανώτερων σπουδών που παρακολουθεί ο δημότης αυτός σε άλλο κράτος μέλος»

Στην υπόθεση C-679/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Φινλανδία) με απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Δεκεμβρίου 2016, στο πλαίσιο της διαδικασίας που κίνησε ο

A

παρισταμένου του:

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan yksilöasioiden jaosto,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. da Cruz Vilaça, πρόεδρο τμήματος, E. Levits, A. Borg Barthet, M. Berger (εισηγήτρια) και F. Biltgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Leppo,

– η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek, J. Vláčil και J. Pavliš,

– η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Falk, C. Meyer-Seitz, H. Shev και L. Zettergren, καθώς και από τον L. Swedenborg,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους D. Martin και I. Koskinen,

* Γλώσσα διαδικασίας: η φινλανδική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 31ης Ιανουαρίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ 2004, L 166, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 200, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 988/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 284, σ. 43) (στο εξής: κανονισμός 883/2004).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαδικασίας που κίνησε ο A και η οποία αφορά αίτηση του τελευταίου προς το Espoon kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan yksilöasioiden jaosto (τμήμα ατομικών υποθέσεων της επιτροπής εξετάσεως αιτήσεων κοινωνικής ασφαλίσεως του Δήμου του Espoo, Φινλανδία, στο εξής: Δήμος του Espoo) να του παρασχεθεί προσωπική βοήθεια στο Ταλίν της Εσθονίας, όπου ο A παρακολουθεί τριετές πρόγραμμα σπουδών νομικής, με καθεστώς πλήρους φοιτήσεως.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

3 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, που συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 13 Δεκεμβρίου 2006 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 2515, σ. 3, στο εξής: Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία), άρχισε να ισχύει στις 3 Μαΐου 2008. Η Σύμβαση εγκρίθηκε στο όνομα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2010, L 23, σ. 35).

4 Το άρθρο 19 της Συμβάσεως για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, με τίτλο «Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην [κοινωνία]», ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη της παρούσας σύμβασης [...] λαμβάνουν αποτελεσματικά και κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν την πλήρη απόλαυση αυτού του δικαιώματος από τα άτομα με αναπηρία και την πλήρη ένταξη και συμμετοχή τους στην [κοινωνία], εξασφαλίζοντας ακόμη ότι

[...]

β) τα άτομα με αναπηρία έχουν πρόσβαση σε ένα φάσμα υπηρεσιών παροχής βοήθειας στο σπίτι ή σε ίδρυμα, καθώς και σε άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η παροχή της απαραίτητης ατομικής βοήθειας για τη διαβίωση και την ένταξη στην κοινωνία και για την πρόληψη της απομόνωσης ή της απόρριψης από την [κοινωνία]·

[...]».

5 Το Δικαστήριο έχει επιβεβαιώσει ότι οι διατάξεις της Συμβάσεως αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της έννομης τάξης της Ένωσης και ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται, στο μέτρο του δυνατού, σύμφωνα με την ως άνω Σύμβαση (απόφαση της 11ης Απριλίου 2013, HK Danmark, C-335/11 και C-337/11, EU:C:2013:222, σκέψεις 30 και 32).

6 Η Δημοκρατία της Φινλανδίας κύρωσε τη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και το προαιρετικό πρωτόκολλό της στις 11 Μαΐου 2016. Η Σύμβαση αυτή και το προαιρετικό πρωτόκολλό της άρχισαν να ισχύουν εντός του κράτους μέλους αυτού στις 10 Ιουνίου 2016.

Το δίκαιο της Ένωσης

7 Η αιτιολογική σκέψη 15 του κανονισμού 883/2004 ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα πρόσωπα που διακινούνται στο εσωτερικό της Κοινότητας είναι ανάγκη να υπάγονται στο σύστημα κοινωνικής ασφάλειας ενός μόνον κράτους μέλους, ώστε να αποφεύγεται η [σώρευση] των εφαρμοστέων εθνικών νομοθεσιών και οι περιπλοκές που είναι δυνατόν να προκύψουν από αυτήν.»

8 Το άρθρο 1, στοιχεία ι′ έως ιβ′, του κανονισμού αυτού περιέχουν τους ακόλουθους ορισμούς:

«ι) “κατοικία”: ο τόπος στον οποίο διαμένει συνήθως ένα πρόσωπο·

ια) “διαμονή”: η προσωρινή διαμονή·

ιβ) “νομοθεσία”: για κάθε κράτος μέλος, οι νόμοι, οι κανονισμοί και άλλες κανονιστικές διατάξεις και όλα τα εκτελεστικά μέτρα, εφόσον αφορούν στους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης του άρθρου 3, παράγραφος 1.

[…]»

9 Το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υλικό πεδίο εφαρμογής», ορίζει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις νομοθεσίες που αφορούν τους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που έχουν σχέση με:

α) παροχές ασθένειας·

[…]

2. Εκτός αν ορίζεται άλλως στο παράρτημα XI, ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται σε γενικά και ειδικά συστήματα κοινωνικής ασφάλειας, ανταποδοτικού ή μη ανταποδοτικού τύπου, καθώς και σε συστήματα που αφορούν στις υποχρεώσεις του εργοδότη ή του πλοιοκτήτη.

3. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται επίσης στις ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα, οι οποίες καλύπτονται από το άρθρο 70.

[…]

5. Ο παρών κανονισμός δεν ισχύει:

α) για την κοινωνική πρόνοια και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη·

[…]».

10 Το άρθρο 9 του κανονισμού 883/2004, το οποίο επιγράφεται «Δηλώσεις των κρατών μελών σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού», προβλέπει ειδικότερα ότι τα κράτη μέλη κοινοποιούν κάθε χρόνο εγγράφως στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τη νομοθεσία και τα συστήματα που μνημονεύονται στο άρθρο 3 του κανονισμού αυτού.

11 Στον τίτλο ΙΙ του κανονισμού 883/2004, που επιγράφεται «Προσδιορισμός της εφαρμοστέας νομοθεσίας», το άρθρο 11, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού αυτού ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζεται ο παρών κανονισμός υπάγονται στη νομοθεσία ενός και μόνον κράτους μέλους. Η νομοθεσία αυτή προσδιορίζεται σύμφωνα με τον παρόντα τίτλο.

[…]

3. Με την επιφύλαξη των άρθρων 12 έως 16:

α) το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα σε κράτος μέλος υπάγεται στη νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους,

[…]

ε) οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, στο οποίο δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις των στοιχείων α′ έως δ′, υπάγεται στη νομοθεσία του κράτους μέλους κατοικίας, με την επιφύλαξη άλλων διατάξεων του παρόντος κανονισμού που του εξασφαλίζουν παροχές δυνάμει της νομοθεσίας ενός ή περισσότερων άλλων κρατών μελών.»

Το φινλανδικό δίκαιο

Ο νόμος περί κοινωνικής βοήθειας

12 Το άρθρο 13, σημείο 1, του sosiaalihuoltolaki (νόμου περί κοινωνικών υπηρεσιών) (17.9.1982/710) ορίζει τα εξής:

«Στο πλαίσιο των σχετιζόμενων με τις κοινωνικές υπηρεσίες υποχρεώσεών του, ο δήμος οφείλει, σεβόμενος το περιεχόμενο και την έκταση που προβλέπονται στη νομοθεσία, να μεριμνά για:

1) την οργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών για τους δημότες·

[…]».

13 Το άρθρο 14, πρώτο εδάφιο, του νόμου περί κοινωνικών υπηρεσιών προβλέπει τα εξής:

«Λογίζεται ως δημότης κατά την έννοια του παρόντος νόμου κάθε πρόσωπο που έχει την κατοικία του στον δήμο, κατά την έννοια του väestökirjalaki [(νόμου περί ληξιαρχείων)] (141/69).

[…]»

Ο νόμος περί των υπηρεσιών και των μέτρων υποστηρίξεως που πρέπει να οργανώνονται λόγω αναπηρίας

14 Το άρθρο 1 του laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (νόμου περί των υπηρεσιών και των μέτρων υποστηρίξεως που πρέπει να οργανώνονται λόγω αναπηρίας) (3.4.1987/380), όπως ίσχυε στα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί παροχών αναπηρίας), ορίζει τα ακόλουθα:

«Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία ώστε να μπορούν να διαβιούν με τους συμπολίτες τους και να είναι ενεργά ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας, καθώς και η αποτροπή και η εξάλειψη των δυσχερειών και των εμποδίων που προκύπτουν λόγω της αναπηρίας.»

15 Το άρθρο 3 του νόμου αυτού, με τίτλο «Ευθύνη για την οργάνωση των υπηρεσιών και των μέτρων υποστηρίξεως», ορίζει τα εξής:

«Κάθε δήμος μεριμνά ώστε οι υπηρεσίες και τα μέτρα υποστηρίξεως για άτομα με αναπηρία να παρέχονται ανάλογα με τη φύση και την έκταση των υφιστάμενων στον δήμο αναγκών.

Κατά την παροχή των υπηρεσιών και των μέτρων υποστηρίξεως στο πλαίσιο του παρόντος νόμου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προσωπικής βοήθειας του ενδιαφερομένου.»

16 Το άρθρο 8 του εν λόγω νόμου, με τίτλο «Υπηρεσίες προς άτομα με αναπηρία», προβλέπει, στην παράγραφο 2, τα ακόλουθα:

«Απόκειται στον δήμο να παρέχει στα άτομα με σοβαρή αναπηρία εύλογες υπηρεσίες μεταφοράς, με υπηρεσία συνοδείας, ημερήσιες δραστηριότητες, προσωπική βοήθεια και στέγη με προσωπική βοήθεια, εάν το άτομο έχει, λόγω της αναπηρίας ή της ασθένειάς του, επιτακτική ανάγκη υπηρεσιών για την άσκηση των συνήθων δραστηριοτήτων της ζωής. Εντούτοις, ο δήμος δεν έχει ειδική υποχρέωση παροχής στέγης με βοήθεια ή προσωπικής βοήθειας εάν η αναγκαία για το άτομο με σοβαρή αναπηρία φροντίδα δεν μπορεί να παρασχεθεί σε επίπεδο τοπικής κοινότητας.»

17 Το άρθρο 8c του ίδιου νόμου, με τίτλο «Προσωπική βοήθεια», ορίζει τα ακόλουθα:

«Ως “προσωπική βοήθεια” δυνάμει του παρόντος νόμου νοείται η απολύτως αναγκαία βοήθεια που χρειάζονται τα άτομα με σοβαρή αναπηρία στην οικία τους και εκτός αυτής:

1) στις καθημερινές δραστηριότητες·

2) στην εργασία τους και στις σπουδές τους·

3) για την αναψυχή τους·

4) στην κοινωνική ζωή· ή

5) για τη διατήρηση των κοινωνικών επαφών.

Σκοπός της προσωπικής βοήθειας είναι η παροχή βοήθειας στα άτομα με σοβαρή αναπηρία ώστε να πραγματοποιούν τις δικές τους επιλογές κατά την άσκηση των απαριθμούμενων στο πρώτο εδάφιο δραστηριοτήτων. Η οργάνωση της προσωπικής βοήθειας προϋποθέτει ότι το άτομο με σοβαρή αναπηρία διαθέτει πόρους για να καθορίσει το περιεχόμενο και τον τρόπο παροχής της βοήθειας.

Για τους σκοπούς της παροχής προσωπικής βοήθειας, πρέπει να θεωρείται πάσχον από σοβαρή αναπηρία κάθε άτομο το οποίο χρειάζεται απαραιτήτως και κατ’ επανάληψη, λόγω αναπηρίας ή μακροχρόνιας ή επιδεινούμενης ασθένειας, τη βοήθεια άλλου ατόμου για την άσκηση των απαριθμούμενων στο πρώτο εδάφιο δραστηριοτήτων, όταν η ανάγκη αυτή δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο στις ασθένειες και στις μειωμένες δυνατότητες που συνδέονται με την ηλικία.

Η προσωπική βοήθεια πρέπει να παρέχεται για την εκτέλεση των δραστηριοτήτων της καθημερινής ζωής, της εργασίας και των σπουδών στο μέτρο που ο πάσχων από σοβαρή αναπηρία τη χρειάζεται απαραιτήτως.

Για τις προβλεπόμενες στο προπαρατεθέν πρώτο εδάφιο, σημεία 3 έως 5, δραστηριότητες, η προσωπική βοήθεια πρέπει να παρέχεται επί τουλάχιστον 30 ώρες μηνιαίως, εφόσον μικρότερος αριθμός ωρών δεν αρκεί για τη διασφάλιση της απαραίτητης βοήθειας προς τον πάσχοντα από σοβαρή αναπηρία.»

18 Το άρθρο 8d του νόμου περί των υπηρεσιών στα άτομα με αναπηρία, με τίτλο «Τρόπος παροχής της προσωπικής βοήθειας», έχει ως εξής:

«Για να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τρόπο παροχής της προσωπικής βοήθειας και την οργάνωσή της, κάθε δήμος λαμβάνει υπόψη τη γνώμη του ατόμου με σοβαρή αναπηρία και τις προτιμήσεις του, καθώς και την ατομική του ανάγκη για βοήθεια, καθοριζόμενη βάσει συνολικού σχεδίου υπηρεσιών και συνθηκών διαβιώσεως.

Κάθε δήμος μπορεί να παρέχει προσωπική βοήθεια:

1) καλύπτοντας τις δαπάνες των πασχόντων από σοβαρή αναπηρία οι οποίες απορρέουν από την απασχόληση ατόμου παρέχοντος βοήθεια, περιλαμβανομένων των εισφορών και λοιπών εξόδων που κατά νόμο βαρύνουν τον εργοδότη, καθώς και των λοιπών δαπανών που προκύπτουν από τις αναγκαίες εύλογες ενέργειες του παρέχοντος τη βοήθεια·

2) χορηγώντας στα άτομα με σοβαρή αναπηρία κουπόνια εύλογης αξίας για την παροχή υπηρεσιών βοήθειας, σύμφωνα με τον laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä [(νόμο για τα κουπόνια παροχής υπηρεσιών κοινωνικής ασφαλίσεως και υγειονομικής περιθάλψεως) (569/2009)]·

3) παρέχοντας στα άτομα με σοβαρή αναπηρία υπηρεσίες βοήθειας μέσω δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων παροχής τέτοιων υπηρεσιών ή φροντίζοντας για την παροχή τους στο πλαίσιο του αρμόδιου δήμου ή σε συνεργασία με άλλον ή άλλους δήμους.

Στην προβλεπόμενη στο δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, ανωτέρω περίπτωση, το άτομο με σοβαρή αναπηρία πρέπει, ενδεχομένως, να καθοδηγείται και να βοηθείται στα ζητήματα που σχετίζονται με την πρόσληψη του παρέχοντος βοήθεια.

Ο παρέχων βοήθεια που προβλέπεται στο δεύτερο εδάφιο, σημείο 1, ανωτέρω δεν μπορεί να είναι γονέας ή άλλο συγγενικό πρόσωπο του ατόμου με σοβαρή αναπηρία, εκτός εάν υφίσταται ειδικός σημαντικός λόγος ώστε να θεωρείται ότι αυτό είναι προς το συμφέρον του ατόμου με αναπηρία.»

Ο νόμος περί των εισφορών που οφείλουν οι χρήστες για τις κοινωνικές παροχές και τις παροχές υγείας

19 Το άρθρο 4 του laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (νόμου περί των εισφορών που οφείλουν οι χρήστες για τις κοινωνικές παροχές και τις παροχές υγείας) (3.8.1992/734), με τίτλο «Δωρεάν παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες», προβλέπει, στο σημείο 5, τα ακόλουθα:

«Μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών, παρέχονται δωρεάν:

[…]

5) οι υπηρεσίες περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 8, πρώτο εδάφιο, [του νόμου περί παροχών αναπηρίας], οι ημερήσιες δραστηριότητες περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 8, δεύτερο εδάφιο, πλην της μεταφοράς και των γευμάτων, η προσωπική βοήθεια, καθώς και οι ειδικές υπηρεσίες που συνδέονται με τη στέγαση με παροχή βοήθειας και οι εξετάσεις περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 11· εντούτοις, είναι δυνατή η χρέωση των ειδικών δαπανών που αφορούν τη στέγαση με παροχή βοήθειας και των δαπανών που συνδέονται με την προσωπική βοήθεια αν οι εν λόγω δαπάνες επιστρέφονται στον ενδιαφερόμενο δυνάμει άλλης ρυθμίσεως πέραν της προβλεπόμενης από [τον νόμο περί παροχών αναπηρίας].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

20 Ο αναιρεσείων της κύριας δίκης γεννήθηκε το 1992 και κατοικεί στον Δήμο του Espoo, στη Φινλανδία. Κατά τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου, ο A έχει μεγάλη ανάγκη βοήθειας, ιδίως για την άσκηση των καθημερινών δραστηριοτήτων του. Ως εκ τούτου, ο Δήμος του Espoo έθεσε στη διάθεση του A προσωπική βοήθεια προκειμένου να του παράσχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει σπουδές δευτεροβάθμιας εκπαιδεύσεως, τις οποίες ο ενδιαφερόμενος ολοκλήρωσε στη Φινλανδία.

21 Τον Αύγουστο του 2013 ο A ζήτησε από τον Δήμο του Espoo, βάσει του νόμου περί παροχών αναπηρίας, προσωπική βοήθεια διάρκειας περίπου πέντε ωρών εβδομαδιαίως για την άσκηση καθημερινών δραστηριοτήτων, ιδίως για ψώνια, νοικοκυριό και πλύσιμο ρούχων. Κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως αυτής, ο A επρόκειτο να μετακομίσει στο Ταλίν της Εσθονίας, για να παρακολουθήσει εκεί τριετές πρόγραμμα σπουδών νομικής, με καθεστώς πλήρους φοιτήσεως, τούτο δε σήμαινε ότι θα διέμενε τρεις ή τέσσερις ημέρες την εβδομάδα στην εσθονική πρωτεύουσα, έχοντας την πρόθεση να επιστρέφει στο τέλος κάθε εβδομάδας στο Espoo. Ως εκ τούτου, οι ζητηθείσες υπηρεσίες θα έπρεπε να παρασχεθούν εκτός Φινλανδίας.

22 Με απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 2013, επικυρωθείσα κατόπιν ασκήσεως ενδικοφανούς προσφυγής με απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 2014, η αίτηση προσωπικής βοήθειας του A απορρίφθηκε, με την αιτιολογία ότι η διαμονή του στο εξωτερικό δεν μπορούσε να θεωρηθεί περιστασιακή, καίτοι δεν άλλαζε ο δήμος κατοικίας του. Ο Δήμος του Espoo θεώρησε ότι δεν υποχρεούται να παρέχει υπηρεσίες και να λαμβάνει μέτρα υποστηρίξεως εκτός της Φινλανδίας, διότι η φύση του είδους αυτού διαμονής ήταν παραπλήσια της έννοιας της «συνήθους διαμονής». Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι η προσωπική βοήθεια μπορεί να παρέχεται στο εξωτερικό μόνον κατά τη διάρκεια διακοπών ή επαγγελματικών μετακινήσεων, καθόσον καμία σχετική παροχή δεν καλύπτεται όταν αλλάζει ο δήμος κατοικίας του ενδιαφερομένου λόγω διαμονής εκτός της Φινλανδίας ή όταν για άλλον λόγο ο ενδιαφερόμενος διαμένει συνήθως ή μονίμως στο εξωτερικό.

23 Με απόφαση της 27ης Ιουνίου 2014 το Helsingin hallinto oikeus (διοικητικό δικαστήριο του Ελσίνκι, Φινλανδία) επιβεβαίωσε, κατ' ουσίαν, τη συλλογιστική αυτή και απέρριψε την προσφυγή που άσκησε ο A κατά της αποφάσεως περί απορρίψεως της αιτήσεως παροχής προσωπικής βοήθειας.

24 Το Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Φινλανδία), επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως κατά της ως άνω αποφάσεως, κρίνει ότι, για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, είναι αναγκαία η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Δικαστηρίου.

25 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, δυνάμει του νόμου περί παροχών αναπηρίας, η προσωπική βοήθεια είναι υπηρεσία που εμπίπτει στην ειδική υποχρέωση του δήμου και ότι το άτομο που πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις χορηγήσεως έχει δικαίωμα για μια τέτοια βοήθεια, η οποία πρέπει να παρέχεται σε κάθε άτομο με σοβαρή αναπηρία κατά την έννοια του νόμου αυτού όταν αυτή είναι αναγκαία, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών του ενδιαφερομένου.

26 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, εφόσον δεν αμφισβητείται ότι, κατά το εθνικό δίκαιο, ο δήμος κατοικίας του A εξακολουθεί να είναι το Espoo, μολονότι ο ίδιος σπουδάζει στην εσθονική πρωτεύουσα, υποχρέωση παροχής της ζητηθείσας βοήθειας στο πλαίσιο διαμονής εκτός Φινλανδίας δεν μπορεί να συναχθεί ούτε από το γράμμα του νόμου περί παροχών αναπηρίας ούτε από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του εν λόγω νόμου.

27 Το Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) εκτιμά ότι, στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης για να εκδικάσει τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί. Διερωτάται, καταρχάς, αν η προσωπική βοήθεια την οποία προβλέπει ο νόμος περί παροχών αναπηρίας πρέπει να χαρακτηριστεί ως «παροχή ασθένειας», λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών της, οπότε θα εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004, ή αν πρόκειται για παροχή κοινωνικής πρόνοιας, οπότε δεν θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του

κανονισμού αυτού. Κλίνοντας περισσότερο προς το δεύτερο ενδεχόμενο, το Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) διερωτάται, εν συνεχεία, μήπως οι διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ περί της ιθαγένειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμποδίζουν την άρνηση παροχής της ζητηθείσας στην υπόθεση της κύριας δίκης προσωπικής βοήθειας.

28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει παροχή όπως η προβλεπόμενη από τον νόμο περί παροχών αναπηρίας προσωπική βοήθεια να λογίζεται ως παροχή ασθένειας κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004;

2) Αν στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα δοθεί αρνητική απάντηση:

Υφίσταται περιορισμός των δικαιωμάτων των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, όπως αυτά προβλέπονται στα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ, όταν η χορήγηση παροχής στο εξωτερικό όπως η προσωπική βοήθεια κατά την έννοια του νόμου περί παροχών αναπηρίας δεν αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης ρυθμίσεως και οι προϋποθέσεις χορηγήσεως της παροχής ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι η προσωπική βοήθεια δεν παρέχεται εντός άλλου κράτους μέλους στο οποίο ο ενδιαφερόμενος παρακολουθεί τριετείς σπουδές ανωτάτης εκπαιδεύσεως με σκοπό την απόκτηση σχετικού πτυχίου;

– Ασκεί επιρροή για τη σχετική εκτίμηση το ότι παροχή όπως η προσωπική βοήθεια μπορεί να χορηγείται εντός της Φινλανδίας εντός δήμου διαφορετικού από τον δήμο κατοικίας του ενδιαφερομένου, για παράδειγμα όταν ο ενδιαφερόμενος σπουδάζει σε άλλο δήμο από αυτόν στον οποίο κατοικεί;

– Ασκούν επιρροή συναφώς τα δικαιώματα που απορρέουν από το άρθρο 19 της Συμβάσεως […] για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο της εξετάσεως της υποθέσεως έναντι του δικαίου της Ένωσης;

3) Αν το Δικαστήριο κρίνει, με την απάντηση που θα δώσει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, ότι η εθνική νομοθεσία, όπως ερμηνεύεται στην υπόθεση της κύριας δίκης, συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας, μπορεί παρά ταύτα να δικαιολογηθεί ένας τέτοιος περιορισμός βάσει επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που απορρέουν από την υποχρέωση του δήμου να εποπτεύει την παροχή της προσωπικής βοήθειας, από τη δυνατότητα του δήμου να καθορίζει τον πρόσφορο τρόπο παροχής της βοήθειας, καθώς και από την προστασία της ενότητας και της αποτελεσματικότητας του συστήματος προσωπικής βοήθειας το οποίο προβλέπεται από τον νόμο περί παροχών αναπηρίας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

29 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 έχει την έννοια ότι λογίζεται ως «παροχή ασθένειας», στο πλαίσιο της διατάξεως αυτής, παροχή όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια, η οποία συνίσταται, μεταξύ άλλων, στην κάλυψη των εξόδων των καθημερινών δραστηριοτήτων ατόμου με σοβαρή αναπηρία, προκειμένου να παρασχεθεί στο άτομο αυτό, που δεν ασκεί οικονομική δραστηριότητα, η δυνατότητα να παρακολουθήσει ανώτερες σπουδές.

30 Εισαγωγικώς, διαπιστώνεται ότι από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι η Δημοκρατία της Φινλανδίας δεν δήλωσε ότι ο νόμος περί παροχών αναπηρίας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος έχει παραλείψει να δηλώσει, όπως προβλέπει το άρθρο 9 του κανονισμού 883/2004, συγκεκριμένο νόμο ως εμπίπτοντα στο πεδίο εφαρμογής κανονισμού αυτού δεν έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του αυτοδικαίως από το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού (βλ. ιδίως, κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1996, Otte, C-25/95, EU:C:1996:295, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 19ης Σεπτεμβρίου 2013, Hliddal και Bornand, C-216/12 και C-217/12, EU:C:2013:568, σκέψη 46).

31 Η διάκριση μεταξύ παροχών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004 και των παροχών που εξαιρούνται από αυτό στηρίζεται κατ' ουσίαν στα συστατικά στοιχεία κάθε παροχής, ιδίως στον σκοπό και στις προϋποθέσεις χορηγήσεώς της, και όχι στο αν μια παροχή χαρακτηρίζεται από την εθνική νομοθεσία ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως (βλ. επ' αυτού, ιδίως, αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 1998, Molenaar, C-160/96, EU:C:1998:84, σκέψη 19· της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας, C-433/13, EU:C:2015:602, σκέψη 70, καθώς και της 30ής Μαΐου 2018, Czerwiński, C-517/16, EU:C:2018:350, σκέψη 33).

32 Συνεπώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι μια παροχή μπορεί να θεωρείται ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως μόνον αν, αφενός, χορηγείται στους δικαιούχους, ανεξαρτήτως κάθε ατομικής και κατά διακριτική ευχέρεια εκτιμήσεως των προσωπικών αναγκών, βάσει καταστάσεως καθοριζομένης από τον νόμο και, αφετέρου, αναφέρεται σε έναν από τους κινδύνους οι οποίοι απαριθμούνται ρητώς στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004 (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Μαρτίου 1985, Hoeckx, 249/83, EU:C:1985:139, σκέψεις 12 έως 14· της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας, C-433/13, EU:C:2015:602, σκέψη 71, καθώς και της 21ης Ιουνίου 2017, Martinez Silva, C-449/16, EU:C:2017:485, σκέψη 20).

33 Δεδομένου ότι οι δύο ως άνω προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς, η μη εκπλήρωση οιασδήποτε εξ αυτών έχει ως αποτέλεσμα να μην εμπίπτει η επίμαχη παροχή στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004.

34 Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, πρέπει να υπομνησθεί ότι αυτή πληρούται όταν η παροχή χορηγείται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, η ικανοποίηση των οποίων παρέχει το δικαίωμα λήψεώς της χωρίς η αρμόδια αρχή να δύναται να λάβει υπόψη άλλες προσωπικές περιστάσεις (βλ. επ' αυτού, ιδίως, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 1992, Hughes, C-78/91, EU:C:1992:331, σκέψη 17, και της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας, C-433/13, EU:C:2015:602, σκέψη 73).

35 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι, καίτοι οι ατομικές ανάγκες των ατόμων με σοβαρή αναπηρία λαμβάνονται υπόψη για τη χορήγηση της προσωπικής βοήθειας που προβλέπει από τον νόμο περί παροχών αναπηρίας, ο νόμος αυτός παρέχει στους δικαιούχους τους οποίους προσδιορίζει ένα «υποκειμενικό δικαίωμα» όσον αφορά τη χορήγηση της εν λόγω βοήθειας βάσει προϋποθέσεων που καθορίζει ο νόμος, ανεξάρτητα από το επίπεδο των εισοδημάτων τους.

36 Η Φινλανδική και η Σουηδική Κυβέρνηση εκτιμούν ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης παροχή μπορεί να εξομοιωθεί με εκείνη σχετικά με την οποία εκδόθηκε η απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας (C-433/13, EU:C:2015:602), δεδομένου ότι γι' αυτήν λαμβάνονται υπόψη οι ατομικές ανάγκες του δικαιούχου και ότι υφίσταται περιθώριο εκτιμήσεως του δήμου σχετικά με τον τρόπο χορηγήσεως της παροχής αυτής, καθώς και με την έκτασή της, οπότε δεν πληροί την πρώτη προϋπόθεση που μνημονεύεται στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως και, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004. Αντιθέτως, τόσο η Επιτροπή όσο και η Τσεχική Κυβέρνηση έχουν τη γνώμη ότι η εν λόγω παροχή πληροί την προϋπόθεση αυτή.

37 Με την απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας (C-433/13, EU:C:2015:602), το Δικαστήριο διαπίστωσε, αφενός, ότι η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει ότι τα κριτήρια του σλοβακικού νόμου σχετικά με τις διάφορες απαιτούμενες ιατροκοινωνικές γνωματεύσεις παρείχαν κάποιο δικαίωμα προς λήψη των εν λόγω παροχών, χωρίς η αρμόδια αρχή να διαθέτει περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τη χορήγηση αυτή, και, αφετέρου, ότι ο νόμος αυτός προέβλεπε ότι το δικαίωμα λήψεως του επίμαχου επιδόματος γεννάται με έγκυρη απόφαση της αρμόδιας αρχής αφορώσα την αναγνώριση του εν λόγω δικαιώματος, πράγμα το οποίο είχε στηρίξει την άποψη της Σλοβακικής Κυβερνήσεως ότι η διοίκηση είχε περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τη χορήγηση των επίμαχων παροχών.

38 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 42 των προτάσεών του, εξ αυτού προκύπτει ότι η κατά διακριτική ευχέρεια στάθμιση των ατομικών αναγκών του δικαιούχου πρέπει να αφορά, πρωτίστως, τη θεμελίωση του δικαιώματος στο επίμαχο επίδομα προκειμένου να μην πληρούται η πρώτη προϋπόθεση που μνημονεύεται στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, πράγμα το οποίο συνηγορεί υπέρ της απόψεως της Σλοβακικής Κυβερνήσεως σύμφωνα με την οποία η διοίκηση διέθετε περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τη χορήγηση των επίμαχων παροχών.

39 Διαπιστώνεται ότι η συνεκτίμηση της ατομικής ανάγκης του ενδιαφερομένου μνημονεύεται κατ' επανάληψη στον νόμο περί παροχών αναπηρίας, ειδικότερα στα άρθρα 8c και 8d. Εντούτοις, το περιθώριο εκτιμήσεως που προβλέπεται, ιδίως, από το εν λόγω άρθρο 8d, σχετικά με τις αρμοδιότητες του δήμου της κατοικίας του δικαιούχου, αφορά όχι την κτήση του δικαιώματος για προσωπική βοήθεια, αλλά τις λεπτομέρειες εφαρμογής σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η ως άνω βοήθεια, καθώς και η έκτασή της, ενώ η προσωπική βοήθεια πρέπει να παρέχεται από τον δήμο όταν ο αιτών είναι άτομο με σοβαρή αναπηρία που κατοικεί στον δήμο αυτόν, ανεξάρτητα από τα εισοδήματα του ενδιαφερομένου. Επομένως, η κατάσταση στην υπόθεση της κύριας δίκης διαφέρει από εκείνη σχετικά με την οποία εκδόθηκε η απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας (C-433/13, EU:C:2015:602).

40 Λαμβανομένων υπόψη των παρατηρήσεων αυτών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η πρώτη προϋπόθεση πληρούται.

41 Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, πρέπει να εξεταστεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη παροχή αφορά κάποιον από τους κινδύνους που απαριθμούνται ρητώς στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004.

42 Όσον αφορά, ειδικότερα, την κοινωνική ασφάλιση για τα μη αυτοεξυπηρετούμενα άτομα, το Δικαστήριο ασφαλώς έχει κρίνει, κατ' ουσίαν, ότι οι παροχές που αφορούν τον κίνδυνο αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως, έστω και αν έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, πρέπει να αντιμετωπίζονται ως «παροχές ασθενείας», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004 (βλ. επ' αυτού, ιδίως, αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 1998, Molenaar, C-160/96, EU:C:1998:84, σκέψεις 23 έως 25· της 30ής Ιουνίου 2011, da Silva Martins, C-388/09, EU:C:2011:439, σκέψεις 40 έως 45, και της 1ης Φεβρουαρίου 2017, Tolley, C-430/15, EU:C:2017:74, σκέψη 46).

43 Εντούτοις, αυτή η εξομοίωση του κινδύνου αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως προς κίνδυνο ασθενείας προϋποθέτει ότι παροχές προοριζόμενες να καλύψουν τον κίνδυνο αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως προορίζονται να βελτιώσουν την κατάσταση της υγείας και της ζωής των μη αυτοεξυπηρετούμενων ατόμων (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2001, Jauch, C-215/99, EU:C:2001:139, σκέψη 28· της 21ης Φεβρουαρίου 2006, Hosse, C-286/03, EU:C:2006:125, σκέψεις 38 έως 44, και της 30ής Ιουνίου 2011, da Silva Martins, C-388/09, EU:C:2011:439, σκέψη 45).

44 Τούτο συμβαίνει ιδίως όταν, ανεξάρτητα από τον τρόπο χρηματοδοτήσεως των σχετικών συστημάτων, το κύριο σημείο είναι η κάλυψη των δαπανών τις οποίες συνεπάγεται η αδυναμία αυτοεξυπηρετήσεως του ενδιαφερομένου, οι οποίες σχετίζονται, τουλάχιστον ταυτοχρόνως, με την περίθαλψη που παρέχεται στον ενδιαφερόμενο και με τη βελτίωση της καθημερινής ζωής του, διασφαλίζοντας, για παράδειγμα, την κάλυψη εξοπλισμού ή τη βοήθεια από τρίτους (βλ., ιδίως, αποφάσεις της

5ης Μαρτίου 1998, Molenaar, C-160/96, EU:C:1998:84, σκέψη 23· της 8ης Ιουλίου 2004, Gaumain-Cerri και Barth, C-502/01 και C-31/02, EU:C:2004:413, σκέψεις 3, 21 και 26, καθώς και της 12ης Ιουλίου 2012, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-562/10, EU:C:2012:442, σκέψη 46).

45 Έχει επίσης κριθεί ότι παροχές που αφορούν τον κίνδυνο αδυναμίας αυτοεξυπηρετήσεως έχουν, το πολύ, συμπληρωματικό χαρακτήρα σε σχέση με τις «κλασικές» παροχές ασθενείας που εμπίπτουν, stricto sensu, στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004, και δεν συνιστούν κατ' ανάγκη αναπόσπαστο μέρος των παροχών αυτών (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 30ής Ιουνίου 2011, da Silva Martins, C-388/09, EU:C:2011:439, σκέψη 47, καθώς και της 1ης Φεβρουαρίου 2017, Tolley, C-430/15, EU:C:2017:74, σκέψη 46 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

46 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, όπως σημειώνουν η Φινλανδική και η Σουηδική Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, καθώς και ο γενικός εισαγγελέας στις προτάσεις του, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η προσωπική βοήθεια η οποία προβλέπεται από τον νόμο περί παροχών αναπηρίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποσκοπούσα στη βελτίωση της οφειλόμενης στην αναπηρία καταστάσεως της υγείας του δικαιούχου.

47 Πράγματι, το άρθρο 1 του νόμου αυτού ορίζει ότι αποσκοπεί να δημιουργήσει προϋποθέσεις που να παρέχουν στα άτομα με αναπηρία τη δυνατότητα να διαβιούν με τους συμπολίτες τους και να είναι ενεργά ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας, καθώς και να αποτρέψει και να εξαλείψει τις δυσχέρειες και τα εμπόδια που προκύπτουν λόγω της αναπηρίας.

48 Περαιτέρω, κατά το άρθρο 8c του νόμου περί παροχών αναπηρίας, σκοπός της προσωπικής βοήθειας είναι να βοηθά τα άτομα με σοβαρή αναπηρία ώστε να πραγματοποιούν τις δικές τους επιλογές κατά την άσκηση των απαριθμούμενων στο εν λόγω άρθρο δραστηριοτήτων, ήτοι των καθημερινών δραστηριοτήτων, της εργασίας και των σπουδών, της αναψυχής, της κοινωνικής ζωής ή της διατηρήσεως κοινωνικών επαφών.

49 Τέλος, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου αυτού προκύπτει ότι οι ανάγκες βοήθειας που αφορούν περίθαλψη, θεραπεία ή επιτήρηση εξαιρούνται ρητώς από το πεδίο εφαρμογής της προσωπικής βοήθειας.

50 Κατά συνέπεια, η επίμαχη στην κύρια δίκη παροχή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αφορώσα κάποιον από τους κινδύνους που απαριθμούνται ρητώς στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004.

51 Εξ αυτού προκύπτει ότι δεν πληρούται η δεύτερη προϋπόθεση περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως. Επομένως, η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης παροχή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004.

52 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 έχει την έννοια ότι παροχή όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια, που συνίσταται, μεταξύ άλλων, στην κάλυψη των εξόδων που προκαλούνται από τις καθημερινές δραστηριότητες ατόμου με σοβαρή αναπηρία, με σκοπό να δοθεί η δυνατότητα στο άτομο αυτό, που δεν ασκεί οικονομική δραστηριότητα, να παρακολουθήσει ανώτερες σπουδές, δεν εμπίπτει στην έννοια της «παροχής ασθενείας», όπως αυτή χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή και, επομένως, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

53 Με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα, που υποβάλλονται για την περίπτωση που η επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «παροχή ασθένειας» και, επομένως, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ εμποδίζουν τον δήμο κατοικίας υπηκόου κράτους μέλους,

ο οποίος έχει σοβαρή αναπηρία, να αρνηθεί τη χορήγηση παροχής όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης προσωπική βοήθεια για τον λόγο ότι ο ενδιαφερόμενος διαμένει σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να παρακολουθήσει εκεί ανώτερες σπουδές.

54 Εισαγωγικώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε, αφενός, ότι δεν αμφισβητείται ότι ο προσφεύγων της κύριας δίκης διατηρεί την κατοικία του στη Φινλανδία, δυνάμει της εφαρμοστέας εθνικής ρυθμίσεως, και ότι η εβδομαδιαία διαμονή του στην Εσθονία στο πλαίσιο των σπουδών του έχει προσωρινό μόνο χαρακτήρα, καθόσον προβλέπεται ότι θα επιστρέφει στον δήμο της κατοικίας του στο τέλος κάθε εβδομάδας. Αφετέρου, το ίδιο δικαστήριο διευκρίνισε ότι η παρακολούθηση σπουδών, σε αντίθεση με χρονικές περιόδους επαγγελματικών μετακινήσεων και διακοπών, δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των λόγων που μπορούν να δικαιολογήσουν την παροχή στον ενδιαφερόμενο της επίμαχης στην κύρια δίκη προσωπικής βοήθειας εκτός Φινλανδίας.

55 Κατόπιν της διευκρινίσεως αυτής, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ως Φινλανδός υπήκοος, ο A έχει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης κατά το άρθρο 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και μπορεί, επομένως, να επικαλείται, ακόμη και έναντι του κράτους μέλους καταγωγής του, τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα αυτή (βλ., ιδίως, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

56 Όπως έχει επανειλημμένως αποφανθεί το Δικαστήριο, η ιδιότητα αυτή του πολίτη της Ένωσης τείνει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε όσους εκ των πολιτών αυτών βρίσκονται στην ίδια κατάσταση να τυγχάνουν, όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης, της ιδίας νομικής μεταχειρίσεως, ανεξαρτήτως της ιθαγενείας τους και με την επιφύλαξη των ρητώς προβλεπομένων συναφώς εξαιρέσεων (βλ., ιδίως, απόφαση της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψεις 29 και 30 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

57 Μεταξύ των καταστάσεων που εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης περιλαμβάνονται και αυτές που άπτονται της ασκήσεως των θεμελιωδών ελευθεριών που εγγυάται η Συνθήκη, μεταξύ άλλων της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ (βλ., ιδίως, απόφαση της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

58 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι τα κράτη μέλη είναι μεν αρμόδια, βάσει του άρθρου 165, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, όσον αφορά το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων τους, ωστόσο πρέπει να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή κατά τρόπο σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε με τις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής εντός των κρατών μελών, όπως κατοχυρώνεται βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ υπέρ των πολιτών της Ένωσης (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

59 Εξάλλου, το δίκαιο της Ένωσης δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη καμία υποχρέωση καθιερώσεως συστήματος επιδομάτων ανωτέρων σπουδών προκειμένου οι ενδιαφερόμενοι να πραγματοποιούν τέτοιες σπουδές σε άλλο κράτος μέλος. Ωστόσο, όταν ένα κράτος μέλος προβλέπει ένα τέτοιο σύστημα το οποίο παρέχει τη δυνατότητα στους φοιτητές να λαμβάνουν τέτοιου είδους βοηθήματα, πρέπει να φροντίζει ώστε οι λεπτομέρειες εφαρμογής σχετικά με τη χορήγηση των βοηθημάτων αυτών να μην προκαλούν αδικαιολόγητο περιορισμό του εν λόγω δικαιώματος κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών (βλ., ιδίως, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 24).

60 Από πάγια επίσης νομολογία προκύπτει ότι εθνική ρύθμιση η οποία περιάγει σε δυσμενή θέση ορισμένους ημεδαπούς για τον λόγο και μόνον ότι άσκησαν το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε άλλο κράτος μέλος συνιστά περιορισμό των ελευθεριών που διασφαλίζει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 25).

61 Πράγματι, οι διευκολύνσεις που παρέχει η Συνθήκη στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης δεν θα μπορούσαν να αναπτύξουν πλήρως τα αποτελέσματά τους αν υπήρχε το ενδεχόμενο να αποτραπεί ο υπήκοος κράτους μέλους από τη χρήση τους εξαιτίας κωλυμάτων οφειλόμενων στη διαμονή του σε άλλο κράτος μέλος λόγω κανονιστικής ρυθμίσεως του κράτους καταγωγής του η οποία τον αντιμετωπίζει δυσμενώς επειδή ακριβώς επωφελήθηκε των διευκολύνσεων αυτών (βλ., ιδίως, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 26).

62 Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στον τομέα της παιδείας, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών τους οποίους επιδιώκει το άρθρο 6, στοιχείο ε′, και το άρθρο 165, παράγραφος 2, δεύτερη περίπτωση, ΣΛΕΕ, ήτοι της προαγωγής της κινητικότητας των φοιτητών και των εκπαιδευτικών (βλ., ιδίως, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 27).

63 Καίτοι ασφαλώς η επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια χορηγείται όχι μόνο για την παρακολούθηση σπουδών, αλλά για την κοινωνική και οικονομική ένταξη των ατόμων με σοβαρή αναπηρία στην κοινωνία, ώστε να πραγματοποιούν τις δικές τους επιλογές, περιλαμβανομένης της παρακολουθήσεως σπουδών, ωστόσο η νομολογία που μνημονεύεται στις σκέψεις 55 έως 62 της παρούσας αποφάσεως εξακολουθεί να έχει εφαρμογή.

64 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων της κύριας δίκης διατηρούσε την κατοικία του στον Δήμο του Espoo, δυνάμει της εφαρμοστέας εθνικής ρυθμίσεως.

65 Δεν αμφισβητείται ότι η αρμόδια αρχή αρνήθηκε να χορηγήσει την επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια για τον λόγο και μόνον ότι οι ανώτερες σπουδές τις οποίες είχε την πρόθεση να παρακολουθήσει ο A, ο οποίος ικανοποιούσε, εξάλλου, το σύνολο των λοιπών προϋποθέσεων χορηγήσεως της ως άνω βοήθειας, θα πραγματοποιούνταν σε κράτος μέλος άλλο από τη Φινλανδία.

66 Η άρνηση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, που αναγνωρίζεται από το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ σε κάθε πολίτη της Ένωσης.

67 Ένας τέτοιος περιορισμός μπορεί να δικαιολογηθεί από πλευράς δικαίου της Ένωσης μόνον αν στηρίζεται σε αντικειμενικές εκτιμήσεις γενικού συμφέροντος, ανεξάρτητες της ιθαγένειας των ενδιαφερομένων, και εφόσον είναι ανάλογος προς τον σκοπό που θεμιτώς επιδιώκει το εθνικό δίκαιο. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ένα μέτρο είναι ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο σκοπό όταν είναι πρόσφορο για την επίτευξη του σκοπού αυτού και, παράλληλα, δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξή του μέτρο (βλ. επ' αυτού, ιδίως, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

68 Όσον αφορά τη δικαιολόγηση του εθνικού μέτρου, η Φινλανδική Κυβέρνηση φρονεί ότι κανένας λόγος γενικού συμφέροντος δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον επίμαχο στην κύρια δίκη περιορισμό. Αντιθέτως, η Σουηδική Κυβέρνηση εκτιμά ότι οι υποχρεώσεις εποπτείας της οργανώσεως της επίμαχης στην κύρια δίκη προσωπικής βοήθειας τις οποίες έχει ο δήμος και, στο πλαίσιο αυτό, η εξασφάλιση της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως δικαιολογούν τον περιορισμό της χορηγήσεως της βοήθειας αυτής εντός μόνον της φινλανδικής επικράτειας. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο, αναφερόμενο στις σκέψεις 89 και 90 της αποφάσεως της 21ης Ιουλίου 2011, Stewart (C-503/09, EU:C:2011:500), μνημονεύει, στη διάταξη περί παραπομπής, ως σκοπό γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει έναν τέτοιο περιορισμό, τη διασφάλιση της συνοχής και της

αποτελεσματικότητας του συστήματος προσωπικής βοήθειας που προβλέπεται από τον νόμο περί παροχών αναπηρίας, καθώς και την εξασφάλιση της υπάρξεως πραγματικής σχέσεως μεταξύ του αιτούντος την ενίσχυση και του αρμόδιου για τη χορήγησή της κράτους μέλους.

69 Ασφαλώς, οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει εθνική κανονιστική ρύθμιση σχετικά με την εξακρίβωση της υπάρξεως πραγματικής σχέσεως μεταξύ του αιτούντος βραχυχρόνια παροχή λόγω ανικανότητας νεαρών ατόμων με ειδικές ανάγκες προς εργασία και του αρμόδιου κράτους μέλους καθώς και με τη διατήρηση της οικονομικής ισορροπίας του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως συνιστούν, καταρχήν, θεμιτούς σκοπούς δυνάμενους να δικαιολογήσουν περιορισμούς στα δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής που προβλέπει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ (απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, Stewart, C-503/09, EU:C:2011:500, σκέψη 90).

70 Εντούτοις, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι προϋποθέσεις παρουσίας του αιτούντος παροχή λόγω ανικανότητας προς εργασία δεν μπορούν να δικαιολογούνται από τους σκοπούς που παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως. Πράγματι, ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι, καίτοι ο αιτών σχετική παροχή κατοικούσε σε κράτος μέλος διαφορετικό από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, η ύπαρξη επαρκούς και πραγματικού δεσμού με το έδαφος του κράτους αυτού μπορούσε να αποδειχθεί από άλλους παράγοντες πέραν της παρουσίας του αιτούντος στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους πριν από την υποβολή της αιτήσεως, όπως οι σχέσεις του αιτούντος με το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του εν λόγω κράτους μέλους και η οικογενειακή κατάστασή του (απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, Stewart, C-503/09, EU:C:2011:500, σκέψεις 97 έως 102, 104 και 109).

71 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η εκτίμηση αυτή ισχύει και όσον αφορά τον σκοπό εξασφαλίσεως της οικονομικής ισορροπίας του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, διότι η απαίτηση αποδείξεως ενός επαρκούς και πραγματικού δεσμού μεταξύ του αιτούντος την παροχή και του αρμόδιου κράτους μέλους παρείχε τη δυνατότητα στο κράτος αυτό να βεβαιωθεί ότι το οικονομικό βάρος που συνδέεται με την παροχή αυτή δεν καθίσταται υπερβολικό (απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, Stewart, C-503/09, EU:C:2011:500, σκέψη 103).

72 Το συμπέρασμα αυτό επιβάλλεται και στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο A στην υπόθεση της κύριας δίκης. Πράγματι, αφενός, δεν αμφισβητείται, όπως σημειώθηκε στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, ότι ο A διατήρησε την κατοικία του στον Δήμο του Espoo, στον οποίο υπέβαλε την αίτησή του προς παροχή προσωπικής βοήθειας, και ότι επιστρέφει εκεί κάθε εβδομάδα κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Εσθονία.

73 Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί βασίμως ότι ο δήμος αυτός μπορεί να αντιμετωπίσει ιδιαίτερες δυσχέρειες όσον αφορά την εξακρίβωση της τηρήσεως των όρων χορηγήσεως και την εποπτεία του τρόπου χορηγήσεως της ως άνω βοήθειας.

74 Εξάλλου, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία δεν προκύπτει καμία πληροφορία όσον αφορά τη φύση των προσκομμάτων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν περαιτέρω τον εκ μέρους του δήμου έλεγχο της τηρήσεως των όρων χρησιμοποιήσεως προσωπικής βοήθειας χορηγούμενης στο πλαίσιο καταστάσεως όπως αυτής της υποθέσεως της κύριας δίκης σε σχέση με εκείνη, την οποία δέχεται η φινλανδική νομοθεσία, στην οποία μια απολύτως όμοια προσωπική βοήθεια χρησιμοποιείται εκτός Φινλανδίας από Φινλανδό υπήκοο κατά τη διάρκεια επαγγελματικών ταξιδιών ή διακοπών.

75 Στο πλαίσιο αυτό, απαντώντας σε ένα ζήτημα επί του οποίου διερωτήθηκε ο γενικός εισαγγελέας στις προτάσεις του, πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός, το οποίο μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο, ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια μπορεί να εξακολουθεί να χορηγείται όταν ο ενδιαφερόμενος παρακολουθεί ανώτερες σπουδές σε άλλο φινλανδικό δήμο, ενδεχομένως απομακρυσμένο από τον δήμο της κατοικίας του, καθόσον οι δυνατότητες ελέγχου από τον τελευταίο της χρησιμοποιήσεως της βοήθειας αυτής σε μια τέτοια κατάσταση δεν είναι πολύ πιο περιορισμένες

σε σχέση με μια κατάσταση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, όπου ο A παρακολουθεί σπουδές εκτός Φινλανδίας, αλλά σε όμορη περιοχή, επιστρέφοντας στο τέλος κάθε εβδομάδας στον δήμο της κατοικίας του στη Φινλανδία.

76 Αφετέρου, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι η Φινλανδική Κυβέρνηση διευκρίνισε ότι από κανένα στοιχείο δεν μπορεί να συναχθεί επί του παρόντος ότι η χορήγηση προσωπικής βοήθειας, υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, μπορεί να απειλήσει την ισορροπία του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως.

77 Επομένως, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, κανένας από τους προβαλλόμενους από το αιτούν δικαστήριο και από τη Σουηδική Κυβέρνηση σκοπούς δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής ενός πολίτη της Ένωσης όπως ο A.

78 Υπό τις συνθήκες αυτές, παρέλκει να αποφανθεί το Δικαστήριο επί της επίσης ζητούμενης από το αιτούν δικαστήριο ερμηνείας του άρθρου 19 της Συμβάσεως για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, καθόσον αυτή δεν είναι ικανή να μεταβάλει την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο δεύτερο και το τρίτο ερώτημα.

79 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο και το τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ εμποδίζουν τον δήμο της κατοικίας υπηκόου κράτους μέλους ο οποίος πάσχει από σοβαρή αναπηρία να αρνηθεί τη χορήγηση παροχής όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης προσωπική βοήθεια με την αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος διαμένει σε άλλο κράτος μέλος για να παρακολουθήσει εκεί ανώτερες σπουδές.

Επί των δικαστικών εξόδων

80 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 988/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, έχει την έννοια ότι παροχή όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη προσωπική βοήθεια, που συνίσταται, μεταξύ άλλων, στην κάλυψη των εξόδων που προκαλούνται από τις καθημερινές δραστηριότητες ατόμου με σοβαρή αναπηρία, με σκοπό να δοθεί η δυνατότητα στο άτομο αυτό, που δεν ασκεί οικονομική δραστηριότητα, να παρακολουθήσει ανώτερες σπουδές, δεν εμπίπτει στην έννοια της «παροχής ασθενείας», όπως αυτή χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή και, επομένως, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.**

2) **Τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ εμποδίζουν τον δήμο της κατοικίας υπηκόου κράτους μέλους ο οποίος πάσχει από σοβαρή αναπηρία να αρνηθεί τη χορήγηση παροχής όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης προσωπική βοήθεια με την αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος διαμένει σε άλλο κράτος μέλος για να παρακολουθήσει εκεί ανώτερες σπουδές.**

(υπογραφές)